

Bir Kentli Hakkı Olarak Kentsel Alanlarda Spor ve Serbest Zamanı Değerlendirme Hakkı

Right to Sport and Leisure in Urban Areas as an Urban Right

Arş. Gör. Dr. Aydın AKPINAR ¹

Öz

Demografik, yapısal ve işlevsel boyutları ile yoğunluk kazanan kentler, kentlilerin bedenine ve ruhuna ilişkin gerçekleştirebileceği etkinlikleri zaman ve mekân boyutlarında kısıtlanmaktadır. Bu durum kentlerdeki yaşam kalitesinin belirleyici unsurlarından biri olan spor ve serbest zamanı değerlendirme faaliyetlerinin önemini arttırmakta ve bir hak temelinde incelenmesine alan oluşturmaktadır. Bu makalenin amacı, spor ve serbest zamanı değerlendirme faaliyetlerini bir kentli hakkı perspektifinden incelemektir. Çalışmada, kent ve kentli açısından spor ve serbest zamanı değerlendirme mekânlarının önemi, ulusal ve yerel belgelerde bir hak olarak spor ve serbest zaman faaliyetlerinin yeri, Avrupa Kentsel Şartı'nda (AKŞ) bu hakkın nasıl düzenlendiği ve hangi değerler üzerine inşa edildiği incelenmektedir. Makale, sosyal bilimler alanında kullanılan nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesine başvurularak hazırlanmıştır. Doküman incelemesinde spor ve serbest zamanı değerlendirme hakkını düzenleyen on belge betimsel bir analize, AKŞ ise içerik analizine başvurularak incelenmiştir. Bu analizler sonucu hakkın düzenlemesine dair değerler ve referans ifadeler belirlenmiştir. Belirlenen değerler ve referans ifadelerle ilişkili uluslararası ve ulusal örnekler ile çalışma desteklenmiştir. Çalışmada, spor ve serbest zaman değerlendirme hakkının temin edilmesinde en etkili ve yetkili olan kent yönetimlerinin, yaş, yetenek ya da gelirine bakılmaksızın tüm kentlinin çeşitli spor ve eğlence tesislerine erişim hakkının temin edilmesi sorumluluğunu üstlenmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Bunu yaparken, yerel faktörlerin göz önüne alınması, kent estetiğinin temin edilmesi, yönetişimci bir yaklaşım sergilenmesi, sosyal uyum ve entegrasyonun temin edilmesi, eğitsel faaliyetlerin yürütülmesi ve yerel kalkınmaya katkı sağlar nitelikte olmasına özen gösterilmesi gerektiği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Kentsel Şartı, kentli hakkı, spor ve serbest zamanı değerlendirme hakkı, yerel yönetimler, kent politikaları

Makale Türü: Araştırma

Abstract

Cities, which have increased density with their demographic, structural and functional dimensions, are limited in time and space dimensions, which can be carried out by the citizens of the body and soul. This situation increases the importance of sports and leisure time activities, which are one of the determinants of the quality of life in cities, and creates a field to be examined on the basis of a right. The aim of this article is to examine the sports and leisure activities from the perspective of a citizen's right. In the study, the importance of sports and leisure spaces for the city and its citizens, the place of sports and leisure activities as a right in national and local documents, how this right is regulated in the European Urban Charter (ECC) and on which values it is built are examined. The article was prepared by referring to document analysis, one of the qualitative research methods used in the field of social sciences. In the document analysis, ten documents regulating the right to use sports and leisure time were examined by applying a descriptive analysis, and ECC by using content analysis. As a result of these analyzes, values and reference expressions regarding the regulation of the right were determined. The study was supported with international and national examples related to the determined values and reference expressions. In the study, it was concluded that the city administrations, which are the most effective and authorized in

¹ Marmara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, aydin.akpinar@marmara.edu.tr

Atf için (to cite): Akpinar, A. (2024). Bir kentli hakkı olarak kentsel alanlarda spor ve serbest zamanı değerlendirme hakkı. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 26(3), 1059-1078.

providing the right to sports and leisure time, should undertake the responsibility of ensuring the right of access to various sports and entertainment facilities for all citizens, regardless of age, ability or income. While doing this, it has been determined that local factors should be considered, ensuring urban aesthetics, exhibiting a governance approach, ensuring social cohesion and integration, conducting educational activities and contributing to local development.

Keywords: Keywords, keywords, keywords, keywords

Paper Type: Research

Giriş

Kentler, bilimsel düzlemde ele alınırken kır ve kent ayrımı pek çok analize önyak olmuştur (Comte, 1875; Durkheim, 1960; Tönnies, 1956; Marx ve Engels, 2013; Weber, 2010). Kır ve kent ayrımı ile emek, bedensel ve zihinsel olarak; sosyal aidiyet, cemaat ve cemiyet olarak; sosyal hayat, homojen ve heterojen olarak; kimlik, soy ve uzmanlık olarak ayrılmaktadır (Tönnies, 1956). Aynı zamanda bu ayrım insan-doğa ilişkilerini insan-insan ilişkilerine ve mübadele ilişkilerini ekonomik faaliyetlere bırakmıştır. Bu durum, insanı rasyonel düşünen bir tipe dönüştürmektedir (Simmel, 2003). Kent kavramının zihinlerde oluşturduğu profil olan metropol hayatının insanlara kazandırdığı yeni kimlikler ve bu bağlamda kurduğu ilişkiler de bilimin inceleme alanlarından biri olmuştur. Robert Park, Ernest Burgess (1921; 1925) ve Roderick McKenzie (1925), oluşan bu yeni ortamı ekolojik yaklaşım ile açıklamaktadır. Ekolojik yaklaşıma göre kent mekânında özgün bir eko-sistem hâkim olur. Bu eko-sistemde insanlar barınma ve geçim faaliyetleri için bir mücadele içerisinde ve kentin mekânsal yapısı bu mücadelenin sonucunda kendiliğinden bir denge bularak gelişim gösterir. Mevcut yaklaşımın ortaya koyduğu model, yalnızca insanların mücadelesine dayandırılması, kentsel yerleşimde topografyanın dikkate alınmaması, idari ve siyasi süreçleri değerlendirmeye alınmaması yönüyle eleştirilmektedir (Keleş, 1972). Ancak ekolojik yaklaşımın yalnızca sanayileşmenin hızlı ve dönüştürücü etkisi üzerinden kentleşme sürecine bir açıklama getirmesi, realitede de bu kent mekânında birtakım temel yaşam kriterlerinin ihmal edilmesinin sonucudur. Nitekim ekolojik yaklaşımın literatürde önemli bir yer edinmesi ve üzerinden bir asır geçmesine rağmen kent çalışmalarında başvurulan bir kaynak olmasının nedeni budur.

Kent, sosyal bir alan olarak, birey üzerinden yaşattığı dönüşümler itibarıyla farklı alanlarla ilişkili yeni perspektiflerin gelişimine dair önemli bir inceleme alanıdır. Bunlardan biri de ekonomik gelişimin ve yapılaşmanın insanın önüne geçtiği bir dönemde Henri Lefebvre ve David Harvey'in çalışmalarının kent alanında devrim niteliğinde, heyecan verici ve verimli bir araştırma alanı olarak literatürde yer bulmaya başlamasıdır (Friedmann, 1986, s. 69). Lefebvre, özellikle neo-liberal politikaların kent yönetiminde hâkim olmasıyla birlikte gündemde daha fazla yer bulmaya başlayan kent hakkı, Lefebvre tarafından Marksist bir yaklaşımla kentsel mekân üzerinde yaşanan eşitsizliklere tepki gösteren bir yaklaşımın ürünüdür. Bu tepkiyi dile getirirken kentlerin ürettiği sorunların kentlerin mevcut durumu, biçimi ve işleyişlerinden kaynaklandığını, kentlerin inşasında eşitlikçi, yönetişimci ve insana özgü bir bakış açısına ihtiyaç olduğunu belirtir. İnsanı, kent tarafından şekillendirilen bir figür olmasından ziyade kendini ve kentini değiştirmeye hakkına ve imkânına sahip bir varlık olarak ele alır. Daha net bir ifade ile kent hakkı, insanın kendini ve kentini inşa edebilme ve değiştirebilme hakkı olarak tanımlanır (Lefebvre, 1996; Harvey, 2008). Bu devrimci yaklaşım, spor ve serbest zamanı değerlendirme hakkına özel vurgular yapmaktadır. Örneğin, Lefebvre, toplumsal ihtiyaçların antropolojik dayanakları olduğunu yani bu ihtiyaçların geçmişten günümüze gelen bir takım kültürel ve fiziki birikim sonucu oluştuğunu belirtir. Aynı zamanda bireyin kentliliğin getirdiği ihtiyaçlarının yanı sıra insan olarak duyduğu ihtiyaçlara da vurgu yapar; insanın dokunmaya, görmeye, işitmeye ve biriktirdiği kadar enerji harcamaya da ihtiyacı olduğunu iddia eder. Kentleşmenin bu özel ihtiyaçları göz ardı ettiğini belirten Lefebvre için oyun, bedensel faaliyetler, yaratıcı faaliyetler, sanat ve bilgi insanlığın varlığını sürdürmesindeki özel ihtiyaçlardır (Lefebvre, 1996, s. 147). Lefebvre, insan ihtiyaçlarının yanı sıra insan-doğa ilişkisinin de altını çizmektedir. Sanayi

devrimi ile taş ve metalden inşa edilen mekânın ağaç, park, bahçe olmadan kentsel mekân niteliği kazanamayacağını belirtir (Lefebvre, 2013, s. 29). Harvey ise inşa etmek istediğimiz kentin kurulan sosyal bağların türünden, doğa ile ilişkisinden, yaşam tarzından, teknolojiden ve estetik değerlerden bağımsız olamayacağını belirtir (Harvey, 2008, s. 23).

Kente ilişkin bir hak talebinde bulunan, her ne kadar kent hakkı ile ilişkili gibi görünse de farklı içeriklere sahip olan ve çalışmanın odağında bulunan kentli hakkı ise literatürde ayrı bir yer bulmaktadır. Kentli hakkı, kent hakkını “makulleştirerek sisteme uyumlu hale getirme çabası” olarak tanımlanabildiği gibi (Öner ve Osmanoğulları, 2017, s. 86); kent hakkı ve kentli hakkı arasında “bütünlük, birbirini tamamlama, aynı hedefe ulaşma” ilişkisi de kurulabilmektedir (Yıldırım, 2020, s. 76). Tekeli (2014, s. 186) ise kentli hakkını, insan haklarının kent ölçeğinde yeniden tanımlandığına ve somutlaştırıldığına vurgu yapmaktadır. Nitekim Harvey’in de belirttiği gibi (2008, s. 23) insan hakları ideallerinin hem politik hem de etik olarak merkeze taşındığı bir çağda daha iyi bir dünya inşası için büyük miktarda enerji harcanırken dolaşımda olan kavramlar, bireyin mevcut ekonomik düzen ve yönetim yapısı içerisinde tüm hak ve özgürlüklerini kapsayamaz. Kentli hakkı, kişiyi koruyan ve kişiye özgürlük sunan bir nitelikten ziyade kişiye kendini ve kentini değiştirme imkânı veren bir hak yaklaşımıdır (Harvey, 2008). Bu yaklaşım, ulusal veya federal ölçekte güvence altına alınan temel hak ve özgürlüklerden birtakım farklılıklar gösterebilmektedir. Bu hakların sağlanmasında devlete pozitif bir sorumluluk yüklenmesiyle birlikte hem kamunun hem de bireyin aktif ve ortak çabasına ihtiyaç duyulmaktadır. Literatürde ikinci kuşak ve üçüncü kuşak haklar olarak tanımlanan bu haklar, yaşam hakkından düşünce özgürlüğüne, inanç özgürlüğünden mülkiyet hakkına uzanan bu temel hak ve özgürlükler, insanın doğumundan ölümüne dek insanca yaşayabilmesi için gerekli olarak görülüp, din, dil, ırk fark etmeksizin herkesi kapsayan genel bir çerçeveye sahip olan birinci kuşak haklar veya klasik haklar olarak tanımlan haklardan farklı bir yere sahiptir (Akın, 1968; Kapani, 1993).

Spor ve serbest zamanı değerlendirme hakkı örneği üzerinden belirtmek gerekirse, kent yönetimi öncelikle kent sakinlerine spor yapma ve serbest zamanı değerlendirme faaliyetlerine erişim özgürlüğü sunarken diğer yandan da bu hakka ilişkin imkânlar yaratması gerekmektedir. Bu durum kişinin temel hayat düzenini iki boyutta incelemeye değer kılmaktadır. Bunlardan birincisi kentin bireye sunduğu sahip olduğu/olabileceği imkânlar, ikincisi ise kişinin kentteki ekonomik ve sosyal konumuna göre sahip olduğu/olabildiği alışkanlıklardır. Bu durumlardan birincisi kentli hakkı ikincisi ise kent hakkı ile ilgilidir. Bu makalede spor ve serbest zamanı değerlendirme faaliyetleri, bir kentli hakkı perspektifinden ele alınmaktadır.

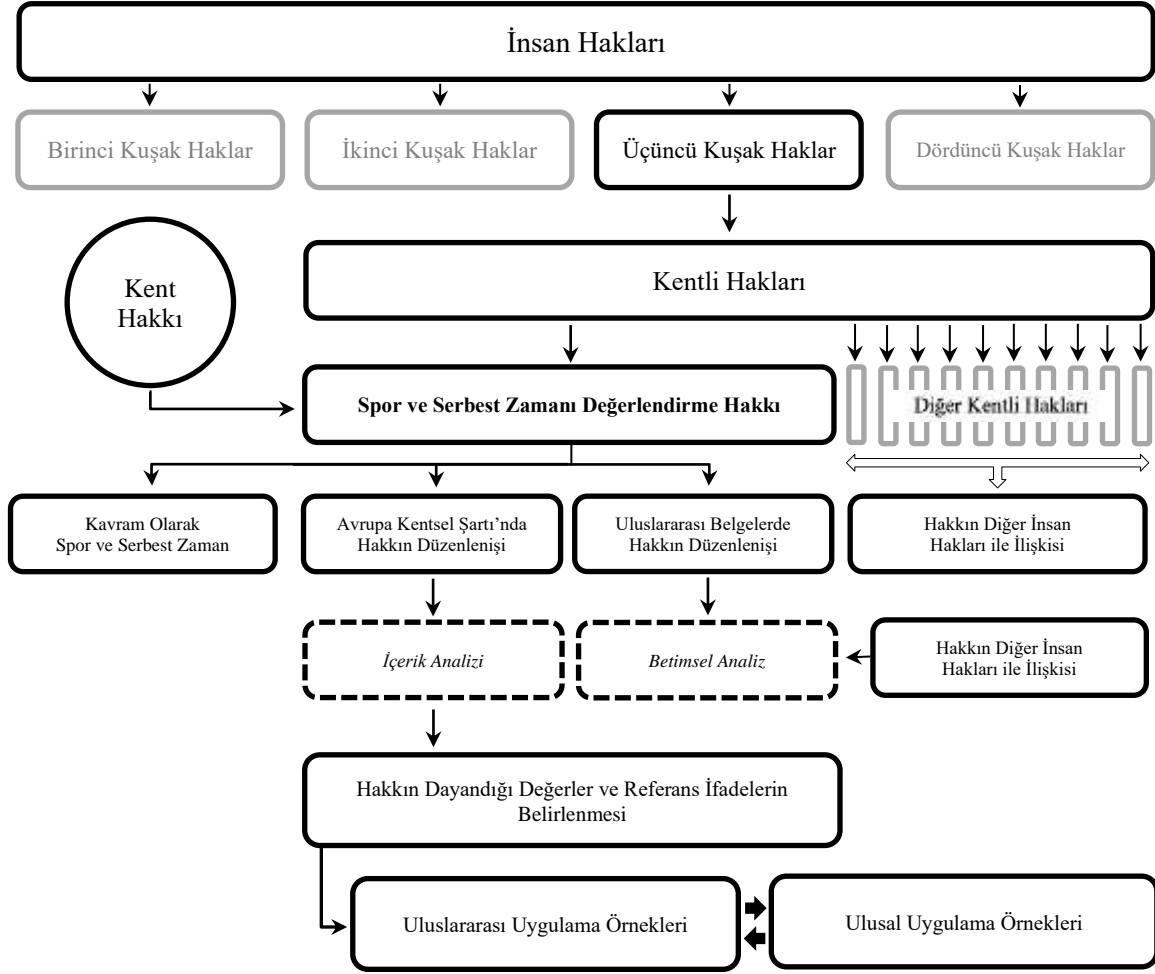
1. Araştırma Deseni

Çalışmada, literatürde üçüncü kuşak insan hakkı olarak tanımlanan kentli hakkı, kent hakkı kavramıyla birlikte tartışılarak bir giriş yapılmıştır. Daha sonra, kavram olarak spor ve serbest zaman faaliyetleri, kent ve kentli için spor ve serbest zaman faaliyetlerinin önemi, spor ve serbest zaman faaliyetlerin bir hak olarak ele alınması, diğer insan ve kentli hakları ile ilişkisi literatür taraması ile incelenerek kavramsal bir çerçeve oluşturulmuştur. Çalışmanın devam eden kısmında nitel araştırma yöntemlerinden biri olan doküman incelemesine başvurularak biri bir kentli hakkı bildirgesi olan AKŞ, beşi uluslararası ölçekte insan haklarını düzenleyen belge ve üçü ulusal ölçekte hak ve sorumlulukları düzenleyen belge olmak üzere spor ve serbest zaman ile ilgili bir düzenlemeye sahip on belge incelenmiştir.

İlgili konunun araştırmacılara, politika yapıcılara ve uygulayıcılara başvurulabilir bir belge yaratmak amacıyla başvuru doküman incelemesinde betimsel analiz ve içerik analizi olmak üzere iki süreç bulunmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2008, s. 223). Bu çalışmada her iki analiz yöntemine de başvurulmuştur. Çalışma kapsamında belirlenen belgeler betimsel bir analize, AKŞ ise içerik analizi ile daha derinlemesine bir işleme tabi tutulmuştur. Betimsel analiz çalışma kapsamında belirlenen dokümanların özetlenip yorumlanma sürecini içerirken, içerik analizinde yeni kavramların belirlenmesi, bulguların sistematik bir şekilde düzenlenmesi ve

anlaşılır bir şekilde düzenlenerek yorumlanması ve sunulması ön plana çıkmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2008, s. 224-227).

Şekil 1. Araştırma Çerçevesi

Bu bağlamda spor ve serbest zamanı değerlendirme hakkının nasıl temin edildiği ve hangi değerlere dayandırıldığı üç temel ilke üzerinden sunulmaktadır. Ardından, belirlenen referans ifadelerle ilişkili hakkın uluslararası ve Türkiye örneklerine yer verilmiştir. Bu örneklerin tercih edilmesi, AKŞ'den yararlanılarak oluşturulan değerler ve referans ifadeleri karşılayan nitelikteki ulusal ve uluslararası uygulama örnekleri olması hususuna dikkat edilmiştir. Çalışmanın sonunda ise uluslararası örnekler ile Türkiye arasında karşılaştırmalı bir inceleme yapılmış ve gelecek çalışmalara yönelik öneriler paylaşılmıştır.

2. Kavram Olarak Spor ve Serbest Zaman Faaliyetleri

Kent hayatı, -Batı perspektifi ile- üç bölüme ayrılmaktadır. Bunlar; iş/okul, aile ve serbest zamandır. Bu üç bölüm birbirlerini etkileyen ve tamamlayan bir niteliktedir. Bireyin benliğini, toplumu ve kültürü şekillendiren bu üç bölüm, kaliteli bir yaşam standardı oluşturmak için dengeli ve özenli bir şekilde şekillendirilmelidir (Kelly ve Freysinger, 2009). Bireysel ve toplumsal boyutları ile günlük hayatın önemli bir kısmını oluşturan ve özenli bir şekilde şekillendirilmeye ihtiyaç duyan serbest zaman, çalışmada *leisure* kelimesine karşılık olarak kullanılmıştır. *Leisure*, Türkçe literatürde boş zaman, rekreasyon ve dinlence kavramlarına karşılık olarak kullanılsa da yüklenen mânâ ve kapsamları itibarıyla tam karşılığı verememektedir. Türkçe kökenli bir sözcük olan ihtiyaçtan ve çalışmaktan bağımsız zaman olarak tanımlanan 'boş zaman' kavramı Türk Dil Kurumu (TDK) tarafından negatif anlamlarla açıklanmaktadır (bkz. TDK, 2021a; Şentuna,

2021). Anlam itibariyle bir boşluk mevcuttur. Ancak bu boşluk, bireyin günlük işlerden ve sorumluluklarından serbestiyetini ifade eder. Bu nedenle serbest zaman ifadesinin kullanılması boş zamana göre daha pozitif mânâ taşımaktadır. Literatürde leisure, rekreasyonla da ilişkilendirilmektedir. Yeniden yaratma anlamı taşıyan rekreasyon, TDK'nın (2021b) tanımına paralel olarak insanların serbest zamanlarında meşgul oldukları, zevk aldıkları ve sosyal hayatı düzenleyen bir faaliyet alanı olarak görülür (Hurd ve Anderson, 2011). Yapılan tanımda gözlemlendiği üzere serbest zaman, rekreasyonun bir parçası niteliğindedir ve kapsamı daha geniştir. *Leisure* kavramına karşılık kullanılan diğer bir kelime ise *dinlence*dir. *Dinlence*, boş zaman ve rekreasyon arasında bir anlam genişliğine sahiptir. *Dinlence* kavramı, yazında genellikle kanun metinlerinde çalışma hayatının bir parçası olan sosyal bir hak olarak ele alınmaktadır. Ayrıca birey, aktif bir eylem içinde olsun veya olmasın bir *dinlence* faaliyeti içinde bulunabileceği için serbest zaman kavramı ile tam anlamıyla ilişkilendirilemez (*bknz.* Şentuna, 2021).

Spor ve serbest zaman faaliyetleri, incelendiği disiplin itibariyle farklı boyutlar üzerinden değerlendirilebilmektedir. Spor; kişisel gelişim, irade terbiyesi, rekabet, sağlıklı yaşam, fiziksel egzersiz gibi boyutları ile ele alınabilmektedir. Bu bağlamda tüm bu unsurları içeren tanım Avrupa Spor Şart'ında yapılmaktadır. Şartta spor, "*rastgele veya organize katılım yoluyla, fiziksel zindeliği ve zihinsel esenliği ifade etmeyi veya iyileştirmeyi, sosyal ilişkiler kurmayı veya her düzeyde rekabette sonuç almayı amaçlayan her türlü fiziksel aktivite*" şeklinde tanımlanmaktadır (Avrupa Konseyi, 2001). Serbest zaman faaliyetleri ise aktivite, zihinsel serbestiyet, sorumluluklardan uzaklaşma gibi boyutları ile ele alınabilmektedir. Temel uğraşlar ve temel ihtiyaçlar dışında kalan zaman dilimi içerisinde rahatlatma, rekabet veya gelişme gibi çeşitli nedenlerle meşgul olduğumuz aktiviteler serbest zaman faaliyeti olarak değerlendirilebilir. Ancak bir kişi için serbest zaman deneyimi olan bir şey, bir başkası için olmayabilir. Bu durum zevk, motivasyon ve tercih gibi çeşitli faktörlere bağlıdır. Bu nedenle, farklı bireyler aynı aktiviteye katıldığında, zihin durumları büyük ölçüde farklılık gösterebilir (Hurd ve Anderson, 2011). Asıl husus, kişinin çevresindeki unsurlarla barışçıl ve üretken bir ilişki kurabilmesine teşvik edilmesidir (ACHPER, 1980, s. 3).

Serbest zaman kavramı geniş bir faaliyet yelpazesine sahiptir. Disiplinler arası, bağlam bağımlı ve tarihsel olarak devinim içerisinde olan niteliği ve zihinlerde uyandırdığı anlam, gündelik hayat pratikleri, arazi ve zaman kullanımı boyutları ile dinamik bir yapıya sahiptir. Kavramı derinleştirmek ve anlamlandırma çabası, kavramın bazı boyutlarının kapsam dışında kalmasına neden olabilir (Salihoğlu ve Türkoğlu, 2016, s. 206).

Birey, kent mekânında spor ve serbest zamanı değerlendirme faaliyetlerine katılma konusunda özgür bir iradeye sahip olabilir. Özgürlüğün tanımı ve kapsamı gereği kimse spor ve serbest zamanı değerlendirme faaliyetlerine katılmak zorunda değildir. Ancak spor ve serbest zamanı değerlendirme faaliyetlerini gerçekleştirme veya bu faaliyetlere katılım talebinde bulunan bireylere bu hakkın gerçekleştirilme imkânının tanınması gerekir. Nitekim literatürde konunun teorik boyutu da kişi merkezli ve yer merkezli olmak üzere iki tür değişken üzerinden ele alınmaktadır. Bu değişkenlerden kişi merkezli olan katılım, tatmin, tutum gibi boyutları bulunurken, yer merkezli olan faaliyetlerle ilgili kaynak ve çevre boyutu bulunmaktadır (Lloyd ve Auld, 2002; Leung ve Lee, 2005; McCormick ve McGuire, 1996). Bu yönüyle spor ve serbest zamanı değerlendirme faaliyetleri, kent ölçeğinde sunulması gereken özel bir hak yaklaşımıdır.

Kent mekânında bireyler, yoğun iş temposu ve hayat akışının beraberinde getirdiği olumsuz etkilerden bedenini ve ruhunu arındırmak amacıyla spor ve dinlenme faaliyetlerine başvurabildiği gibi iletişim, sosyal ve kültürel etkileşim (Kılbaş Köktaş, 2004), kimlik geliştirme, yeni deneyimler ve farkındalık kazanmak (Torkildsen, 2002) gibi amaçlarla da spor ve dinlenme faaliyetlerine yönelebilmektedir. Spor ve serbest zamanı değerlendirme faaliyetleri yaşamın değerini anlamlandırma ve ihtiyaçlarını karşılama konusunda sunduğu fırsatlar itibariyle yaşam kalitesinde çok önemli bir rol oynar. Bu tür faaliyetlere katılım yoluyla insanlar sosyal ilişkiler kurar, olumlu duygular hisseder, bilgi edinir ve becerilerini geliştirir (Brajša-Žganec vd., 2010, s.

83). Wnag, Wu ve Wu (2013), sağlıklı ve aktif bir yaşam için dinlenme ve rekreasyon faaliyetlerinin çok önemli olduğunu vurgular. Düzenli fiziksel egzersiz, kronik ve mental hastalıkları iyileştirmenin bir parçası olarak görülmektedir. Serbest zaman ve rekreasyon alanları, toplum sağlığını ve yaşam kalitesini iyileştirmek ve sosyal entegrasyonu temin etme yönleriyle kilit ortamlar olarak değerlendirilmektedir. Kişisel olarak anlamlı ve olumlu serbest zaman arayışları, ergen gelişimi gibi özel dönemler için de güçlü mekanizmalardır. Serbest zaman deneyimlerinin unsurları ve özellikleri, kimlik, özerklik, yeterlilik, inisiyatif, vatandaşlık görevi ve sosyal bağlantıların gelişimine doğrudan katkıda bulunur (Caldwell ve Witt, 2011, s. 13).

Amerikan Rekreasyon Birliği tarafından gerçekleştirilen bir araştırmada, özellikle çocukluk döneminde açık hava rekreasyonuna katılımın, bireyleri daha tatmin edici bir yaşam sürmeye yönlendirdiğine yönelik kuvvetli bulgular ortaya koymaktadır. Bunun yanı sıra rekreasyon faaliyetlerine katılım gösteren on kişiden dokuzu sağlık durumundan memnun ve zinde olduklarını belirtirken, katılım göstermeyen on kişiden altısı kişisel sağlık durumundan memnun olmadığını ve zinde hissetmediğini belirtmiştir. Haftada birkaç kez rekreasyona katılanların yarısına yakını, katılmayanların sadece dördte biri ile karşılaştırıldığında ‘yaşam kalitelerinden tamamen memnun oldukları’ tespit edilmiştir (American Recreation Coalition, 2000). Obinwanne ve Elsie (2019), Nijerya’da hizmet sektöründe çalışan işçiler üzerinden yaptıkları araştırmada fiziksel ve duygusal yönde pozitif etkisiyle serbest zaman ve rekreasyon faaliyetlerinin yaşam kalitesini arttırdığı yönünde bulgular elde etmişlerdir. Felsefe ve tıp alanının önemli isimlerinden İbn Sîna da kent sakinlerine iyi ve temiz bir hava mümkün kılabilmesi için kentin iklim koşullarına uyumlu çok sayıda park, bahçe ve mimari yapı ile donatılmasını şiddetle tavsiye etmektedir (Bakar, 2019).

Kentlinin üzerindeki etkilerinin yanı sıra spor ve serbest zamanı değerlendirme hakkının kentlilere sunulması, kentlerin küresel kent, yaşanabilir kent, sürdürülebilir kent gibi niteliklerine de olumlu katkı yapmaktadır. Kentlerin performanslarını değerlendiren çalışmalar, kentteki (kişi başına düşen) yeşil alan, kentte düzenlenen sportif faaliyetler, kentteki spor ve serbest zamanı değerlendirme faaliyetleri gibi göstergeler kullanarak indeksler geliştirmektedir (A. T. Kearney, 2020; IESE, 2020; MERCER, 2019; Mori Memorial Foundation, 2020). Bu tür göstergeler, kentte nitelikli insan kaynağı için bir çekim gücü unsuru olabilmektedir. Aynı zamanda kentlerin sıralamalarda daha üst sıralarda yer bulmasına yardımcı olabilmektedir. Bu yönleri ile spor ve serbest zamanı değerlendirme faaliyetlerine yönelik eylemler önemli bir kamu hizmeti/politikası niteliğindedir.

3. Bir Hak Olarak Spor ve Serbest Zaman Faaliyetleri

Spor ve serbest zamanı değerlendirme hakkı, kent ölçeğinden önce uluslararası kuruluşların düzenlemelerinde yer bulmuştur (Vurgun ve Çelik, 2020, s. 26-29). 1948 tarihli Birleşmiş Milletler (BM) İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’nin 24. maddesi “Her şahsın dinlenmeye, eğlenmeye, bilhassa çalışma müddetinin makul surette sınırlandırılmasına ve muayyen devrelerde ücretli tatillere hakkı vardır” şeklinde düzenlenmiştir (Birleşmiş Milletler, 1948). Yine BM, 2000’li yıllarda yayımladığı rapor ve bildirimlerinde sporun, “eğitimi, sağlığı, gelişimi ve barışı geliştiren bir araç” olduğu vurgulanmış, “barış, özgürlük, toplumsal ilerleme, insani bütüncül ve eşitlik” gibi değerlere hizmet ettiği belirtilmiştir (Sadık, 2019, s. 50).

BM’nin eğitim, bilim ve kültür alanında faaliyet gösteren özel bir örgütü olan Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü’nün² (UNESCO) spor özelinde düzenlediği beden eğitimi, fiziksel aktivite ve spor alanında bildireleri (UNESCO, 1978; 2014) ve Avrupa Birliği’nin Avrupa Spor Şartı başlıklı bir düzenlemesi mevcuttur (Avrupa Konseyi, 2001). Avrupa Birliği’nin yayımladığı Sporda Beyaz Kitap adlı belge (Avrupa Birliği, 2007), BM Genel Kurulu’nda kabul edilen Kadına Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi’nin

² Özgün adı: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization.

(CEDAW) 10. maddesi (Birleşmiş Milletler, 1979), Pekin Deklarasyonu ve Eylem Planı'nın 83. maddesi (Birleşmiş Milletler, 1995) spora atıf yapan önemli uluslararası belgelerdir.

Spor ve serbest zamanı değerlendirme hakkının, bir kentli hakkı olarak spesifik bir şekilde vurgulandığı belge Avrupa Kentsel Şartıdır. AKŞ, 17-19 Mart 1992 tarihlerinde Fransa'nın Strazburg kentinde düzenlenen Avrupa Konseyi'nin Avrupa Yerel ve Bölgesel Yönetimler Daimî Konferansı (CLRAE: Standing Conference of Local and Regional Authorities of Europe) yıllık genel kurulunda 18 Mart 1992'de düzenlenen özel bir oturumda kabul edilen bir Şart'tır. Teorik boyutta kent ve kentli hakkı tartışmalarının somut bir sonucu olan Şartta, ulaşım ve dolaşımdan çevre ve doğaya, konuttan kentsel tarihi mirasa, güvenlikten sağlığa kentsel alanla ilişkili tüm konulara değinilmektedir.

Bu Şart, Avrupa'da kent olgusunun gerekliliklerinin tanımlanmasında önemli bir aşamayı temsil etmesi sebebiyle 'çığır açan bir adım' olarak değerlendirilmektedir. Kabul edildiği 1992 yılından beri yaşanan sosyal, kültürel ve ekonomik dönüşüm kentlerde çeşitli yaklaşımların benimsenmesine neden olmuştur. Bu yaklaşımlardan etik yönetim, sürdürülebilir kalkınma ve birlikte hareket etme ilkeleri kent boyutunda da gerekli görülmüş ve 2008 yılında bu ilkeleri vurgulayan ikinci bir Avrupa Kentsel Şartı yayımlanmıştır. Yeni Bir Kentlilik Manifesto³ başlığına sahip bu Şart, kentlilik bilincine, sürdürülebilirliğe, birlikteliğe ve bilgi temelli yaklaşıma özel bir vurgu yapmaktadır (Avrupa Konseyi, 2008).

2.1. Spor ve Serbest Zamanı Değerlendirme Hakkının Diğer İnsan ve Kentli Hakları ile İlişkisi

Kent mekânının girift yapısı, kent haklarının da birbirleriyle ilişkili olmasına neden olmaktadır. Bu durum gerek bilimsel araştırmalarda gerekse insan ve kentli hakları ile ilişkili belgelerde gözlemlenebilmektedir. Her bir hakkın ilişkili olduğu haklar farklılık gösterse de spor ve serbest zaman faaliyetlerinin yakından ilişkili olduğu beş kent hakkı bulunmaktadır. Bunlardan ilki sağlık hakkıdır. AKŞ'de sağlık hakkı "beden ve ruh sağlığının korunmasına yardımcı çevrenin ve koşulların sağlanması" şeklinde betimlenmektedir. Spor, kişinin fiziksel sağlığının, serbest zaman faaliyetleri ise zihinsel sağlığının korunmasında ve iyileştirilmesinde etkili unsurlardır. İkinci hak ise güvenlik hakkıdır. "Mümkün olduğunca suç, şiddet ve yasa dışı olaylardan arındırılmış emin ve güvenli bir kent" yaratılmasını hedefleyen Şart için özellikle spor faaliyetleri, bireyi uyuşturucu madde kullanımı gibi kötü alışkanlıklardan ve suç teşkil eden faaliyetlerden uzak tutan önemli bir faktördür. Spor ve serbest zamanı değerlendirme hakkının ilişkili olduğu bir diğer hak ise istihdam ve bununla ilişkili olarak kalkınma hakkıdır. Şartta, kent sakinleri için "yeterli istihdam olanaklarının yaratılarak, ekonomik kalkınmadan pay alabilme şansının ve kişisel ekonomik özgürlüklerin sağlanması" hakkı tanınmaktadır. Kişinin fiziksel ve zihinsel sağlığına katkı sunan spor ve serbest zaman faaliyetlerini profesyonel bir şekilde gerçekleştirilmesi durumunda hem bireyin hem de kentin ekonomik kalkınmasına imkân verebilmektedir. Kentsel Şart, tüm hakları sıraladıktan sonra "yerel yönetimlerin; tüm bu hakları bütün bireylere cinsiyet, yaş, köken, inanç, sosyal, ekonomik ve politik ayırım gözetmeden, fiziksel veya zihinsel özürlerine bakılmadan; eşit olarak sunulmasını sağlamakta yükümlü olmasını" belirterek 20. maddede eşitlik hakkını düzenlemektedir. Geniş yelpazedeki farklı branş ve yetkinliklere sahip spor ve serbest zaman faaliyetleri ile gençler, kadınlar, yaşlılar, etnik azınlıklar, işsiz ve düşük ücretli çalışanlar gibi grupları hedefleyen ve bunların özel ihtiyaçlarına cevap verebilecek özel programlar, antrenmanlar ve benzeri araçlar sayesinde toplumsal ve cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına katkı sunabilmektedir.

3. 2. Tüm Kent Sakinlerinin Spor, Serbest Zamanı Değerlendirme ve Eğlence Faaliyetlerinde Yer Alma Hakkı

AKŞ, kent sakinlerinin spor ve serbest zamanı değerlendirme faaliyetlerinde yer alma hakkı düzenlemesinde iki husus ön plana çıkmaktadır. Bunlardan birincisi bu faaliyetlere

³ Özgün adı: Manifesto for a New Urbanity

katılımdaki engellerin ortadan kaldırılması, ikincisi ise bu hakkın kent sakinleri tarafından gerçekleştirilebilme olanaklarının yaratılmasıdır. Faaliyetlere katılımdaki engellerin ortadan kaldırılmasında sosyal, ekonomik ve yapısal zorlukların ortadan kaldırılması vurgulanmaktadır. AKŞ, din, dil, ırk, sosyo-ekonomik duruma bakılmaksızın, insan odaklı bir yaklaşımla açık bir şekilde spor, serbest zamanı değerlendirme ve eğlence faaliyetlerine tüm kent sakinlerinin katılımını ve erişimini yerel yönetimlerin sorumluluğuna bırakmaktadır. Bu ibare, Şart'ın içinde “*yerel yönetimler, herkes için spor⁴ yaklaşımı doğrultusunda, kendi yönetiminde veya başkaları aracılığıyla gerçekleştirilecek spor alanları ve spor faaliyetlerine ulaşımı, kişilerin sosyo-ekonomik durumları, yaşları ve etnik kökenlerine bakılmaksızın sağlama sorumluluğuna sahiptir*” şeklinde düzenlenmektedir. Yine toplumun dezavantajlı kesimi olarak görülen kadın, yaşlı ve etnik azınlıklar gibi grupların ihtiyaçları özel olarak vurgulanmaktadır. Olanakların yaratılması ise eğitim, erişim ve yerele özgü tesisleşme vurgusu ile düzenlenmiştir. Tüm bunların, yerel yönetimlerin şu sorumlulukları yerine getirmesiyle gerçekleşmesi öngörülmüştür (Avrupa Konseyi, 1992):

- Mevcut durumda kent sakinlerinin spor faaliyetlerinde yer almasını engelleyen, sosyal, ekonomik ve yapısal zorlukları ortadan kaldırarak;
- Spor faaliyetlerine katılımda, özellikle gençler, kadınlar, yaşlılar, etnik azınlıklar, işsiz ve düşük ücretli çalışanlar gibi grupları hedefleyen ve bunların özel ihtiyaçlarına cevap verebilecek özel programlar, antrenmanlar ve benzeri araçlar geliştirerek;
- Kırsal ve kentsel alan olan olmak üzere tüm yerleşim alanını kapsayacak şekilde temel spor faaliyetlerini ve tesislerini yaygınlaştırarak;
- Yerel halkın spor tesisleri ve faaliyetleri ile özdeşleşebilmesi, onları sahiplenme duygusunu teşvik edebilmesi ve böylece vandalizmi ve suçluluğu azaltabilmesi için bu tür tesislerin evlerin kolayca erişebileceği, yerel halka uygun küçük ölçekli birimleri içermesini sağlayarak;
- Olası katılım düzeyleri, ulaşım bağlantıları vb. hususları dikkate alarak önerilen spor tesislerinin mevcut ve gelecekteki ihtiyaçları karşılmasını sağlayarak;
- Hem geleneksel hem de modern sporlar için çeşitli olanaklar yaratarak;
- Rekreasyon faaliyetlerini teşvik etmek ve canlandırmak için henüz inşa edilmemiş kentsel alanlarda planlama yapmak veya mevcut kentsel alanlarda açık alanlar, ağaçlık alanlar, oyun alanları, su şeritleri ve bisiklet yolları sağlayarak.

AKŞ’de tesisleşme için herhangi bir yatırım programından ve ihtiyacından söz edilmemektedir. Bu hak, kent sakinlerine sunulurken bölgede ilgili spor dalına ve faaliyetine ilişkin uygun coğrafi alanlardan da istifade edilebilir. Bu husus, Şart’ta “spor ve fiziksel rekreasyon alanları açık alan, oyun alanları, ormanlık alanlar, nehirler, kanallar, göletler, bahçeler ve araziler gibi mevcut kaynaklardan, doğal ve sentetik çim sahalar, tenis kortları ve atletizm pistleri gibi tesislerden ve spor merkezleri, yüzme havuzları ve buz salonları gibi binalardan oluşturulabilir” (Avrupa Konseyi, 1992) şeklinde belirtilmektedir.

3. 3. Spor Alanlarının Sağlıklı ve Uygun Bir Şekilde Tasarlanması

AKŞ, spor alanlarını salt spor faaliyetlerinin gerçekleştiği bir mekân olarak görmemektedir. Tesislerin mekânın ruhuna uygun, kent estetiğini temin eden, yerel halka hitap eden, can güvenliğini temin eden ve âtil durumda iken bile yerel halkın ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde tasarlanmasını ve inşa edilmesini önermektedir. Bu husus Şart’ta şu şekilde düzenlenmektedir:

“Kentsel spor tesisleri, çevredeki binalar ve kent manzarası ile uyum sağlamalı, bulunduğu mekânın ruhuna yakışır ve katkıda bulunur nitelikte olmalıdır. Spor tesisleri, tasarımları ve

⁴ İlk defa 1966 yılında Avrupa Konseyi Spor Gelişim Komitesi tarafından gündeme getirilen ve özgün adı ‘Sport for All Charter’ olan Herkes İçin Spor, sosyal durum, sınıf, ırk, özürlü ve engelliliklerine bağlı olmaksızın spor yapmayı arzu eden herkesin serbest zamanlarını spor ile değerlendirmesi ve katılımının mümkün kılınması şeklinde tanımlanmaktadır (bknz. Herkes İçin Spor Federasyonu, 2021).

kullanılan malzemeleri ile toplumun her kesimi için kullanımı teşvik edici olmalı, güvenli ve sağlıklı bir şekilde katılımlarını sağlayacak şekilde seçilmelidir. Tesislerin tasarımı ve düzeni, yöneticilerin ve kullanıcıların ihtiyaçlarını karşılamalıdır. Futbol stadyumları gibi büyük spor tesisleri, seyirci güvenliğini garanti altına alacak, suçu ve şiddeti en aza indirecek şekilde tasarlanmalıdır. Geniş çaplı etkinlikler için büyük spor tesisleri planlanırken, sporcuların konaklama yeri olan tesislerin daha sonra, konutlara dönüştürülmesi gibi, yereldeki kullanımları dikkate alınmalıdır” (Avrupa Konseyi, 1992).

3. 4. Her Kent Sakininin Kişisel Potansiyelleri Doğrultusunda Dilediği Spor Alanında Kendini Geliştirme Hakkı

AKŞ, spor faaliyetlerinde kendisini profesyonel olarak geliştirmek isteyen ve bu uğraşı bir geçim kaynağı olarak gören kent sakinlerinin de hakkına değinmektedir. Profesyonel olarak sporla ilgilenmenin bireysel getirilerinin yanı sıra toplumsal olarak teşvik edici bir unsur olma niteliği bulunmaktadır. Ayrıca yerel kalkınmaya katkı sağlayan boyutları ile pozitif dışsallıklara sahip olabileceği belirtilmektedir:

“Sporda temel bir yeterlik düzeyine ulaşan pek çok kişi, özgüvenini geliştirmek ve kendini gerçekleştirmek için spora olan ilgilerini sürdürmeye ve bunu geliştirmeye gayret ederler. Performanslarını iyileştirme çabası içerisinde olanlar özellikle genç ve spora duyarlı kişiler için rol model olabilirler. Bazen de sporda kayda değer bir yetkinliğe ulaşanlar profesyonel spor aracılığı ile geçimlerini sağlayabildiği gibi yerel ekonomilerine de katkı sağlayabilirler” (Avrupa Konseyi, 1992).

Şart'ta, profesyonel olarak spor faaliyetlerinde bulunmanın, temel düzeyde gerçekleştirilen spor faaliyetinden farklı olduğuna da değinilmiştir. Eğitim, tesisleşme ve organizasyon gibi boyutları bulunan bu farklılıkların yönetimsel bir yaklaşımla giderilmesi şu şekilde düzenlenmektedir:

Sporda yeterliliklerini geliştirenlerin ihtiyaçları, temel düzeyde spor ile ilgilenenlere göre daha farklı, daha karmaşık ve daha fazladır. Bu nedenle kamu yetkilileri spor federasyonlarıyla istişare halinde kalarak, yüksek standarttaki sporcuların rekabet ve antrenman ihtiyaçlarına hizmet etmek için bazı temel spor tesislerini belirlemesini ve uygun şekilde donatmasını sağlamalıdır. Bunlar, eğitim, idman ve müsabaka programlarıyla da desteklenmelidir (Avrupa Konseyi, 1992).

3. 5. Avrupa Kentsel Şartı'nda Spor ve Serbest Zamanı Değerlendirme Hakkı İlkelerinin Değerlendirilmesi

AKŞ'de 8. Tema olarak ele alınan spor ve serbest zamanı değerlendirme hakkına yönelik ilkeler incelendiğinde spor ve serbest zamanı değerlendirme faaliyetlerinin ‘bir tesis inşa edelim ve ilgi gösteren kent sakinleri bundan istifade etsin’ yaklaşımından çok ötede olduğu gözlemlenmektedir. Şart'ta spor ve serbest zamanı değerlendirme faaliyetleri ile yerel ölçekte sosyal, iktisadi ve idari yapının iyileştirilme amacının güdüldüğü görülmektedir. Şart'ın hangi değerlere önem verdiği alınan referans ifadelerle Tablo 1'de paylaşılmıştır. Tablo 1 incelendiğinde sosyal entegrasyondan iyi yönetime, sürdürülebilirlikten erişilebilirliğe değin spor ve serbest zamanı değerlendirme faaliyetleri bir bütün olarak ele alınmıştır.

Tablo 1. Avrupa Kentsel Şartı'nda Spor ve Serbest Zamanı Değerlendirme Hakkının Dayandığı Değerler ve Referans İfadeleri

Değer	Referans İfade
Çağdaş	... <i>hem de modern sporlar için çeşitli olanaklar yaratarak...</i>
Doğayla Bütünlük	... <i>spor ve fiziksel rekreasyon alanları açık alan, oyun alanları, ormanlık alanlar, nehirler, kanallar, göletler, bahçeler ve araziler gibi mevcut kaynaklardan ... oluşturulabilir.</i>

Erişebilirlik	... ulaşım bağlantıları vb. hususları dikkate alarak...
Eşitlik	...kişilerin sosyo-ekonomik durumları, yaşları ve etnik kökenlerine bakılmaksızın...
Etkinlik	...sporcuların konaklama yerlerinin daha sonra konutlara dönüştürülmesi...
Geliştirilebilirlik	... antrenman ihtiyaçlarına hizmet etmek için...
Güvenlik	...vandalizmi ve suçluluğu azaltabilmesi...
İşlevsellik	Tesislerin tasarımı ve düzeni, yöneticilerin ve kullanıcıların ihtiyaçlarını karşılamalı...
Kentsel Estetik	...mekânın ruhuna yakışır ve katkıda bulunur nitelikte olmalı...
Kentsel Uyum	... spor tesisleri, çevredeki binalar ve kent manzarası ile uyum sağlamalı...
Pozitif Ayrımcılık	... özellikle gençler, kadınlar, yaşlılar, etnik azınlıklar, işsiz ve düşük ücretli çalışanlar gibi grupları hedefleyen ve bunların özel ihtiyaçlarına cevap verebilecek...
Rekabet Edebilirlik	... yüksek standarttaki sporcuların rekabet...
Sürdürülebilirlik	... tesislerin daha sonra yereldeki kullanımları dikkate alınmalıdır...
Verimlilik	...spor aracılığı ile geçimlerini sağlayabildiği...
Yerindelik	... yerel halka uygun küçük ölçekli birimleri içermesini...
Yönetişim	... kamu yetkilileri spor federasyonlarıyla istişare halinde kalarak...

Kaynak: AKŞ'den (Avrupa Konseyi, 1992) faydalanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

4. Ulusal Düzeyde Bir Hak Olarak Spor ve Serbest Zaman Faaliyetleri

Memiş Kartal'ın (2020, s. 557), bir hak olarak spor faaliyetini incelediği çalışmasında Türkiye özelinde "...gerek Türk hukukunda gerek mukayeseli hukukta spor, tek başına bir hak olarak düzenlenmemekle birlikte, karma nitelikte bir hak olarak karşımıza çıkmaktadır. ... günümüzdeki yeri ve önemi itibarıyla sosyal hak özelliği ön planda olan bir özgürlük çeşidi olarak nitelendirilebilmektedir." çıkarımında bulunmaktadır. Serbest zaman faaliyetleri için de benzer durum söz konusudur. Anayasada, dinlenme hakkına Sosyal ve Ekonomik Haklar ve Ödevler altında çalışanlara ilişkin olarak değinilmiştir. Ancak buradaki dinlencenin kapsamı çalışmanın kavramsal çerçevesinde tartışıldığı üzere kentliyi görev ve sorumluluklarından arındıran bir dinlenme değil, çalışma hayatının bir parçası anlamında dinlenmedir. Bunun yanı sıra serbest zaman faaliyetlerini nicel boyutta ele alan Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) 2006 ve 2014-15 yılında yayınlamış olduğu bir çalışma mevcuttur (TÜİK, 2016). Bu çalışmada spor, bir serbest zaman faaliyeti olarak ele alınmıştır. Ancak bu çalışmada da konuya, kentli ve/veya kent hakkı boyutunda yaklaşılmamaktadır.

Kentlilere spor ve serbest zamanı değerlendirme hakkının temin edilmesi Anayasanın 127. maddesine dayandırılabilir. İlgili madde "*Mahallî idareler; il, belediye veya köy halkının mahallî müşterek ihtiyaçlarını karşılamak üzere kuruluş esasları kanunla belirtilen ve karar organları, gene kanunda gösterilen, seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan kamu tüzelkişileridir.*" şeklindedir. Spor ve serbest zamanı değerlendirme hakkına ilişkin husus maddedeki 'mahallî müşterek ihtiyaçlar' ibaresine dayandırılabilir. Yine ilgili madde ile bu görevin yerel yönetimlere devredildiği çıkarımında bulunulabilir.

Yerel yönetimlerin görev ve sorumluluklarını düzenleyen 5393 sayılı Belediye Kanunu, spor ve serbest zamanı değerlendirme faaliyetlerine ilişkin 14. maddesinde "*Belediye, mahallî müşterek nitelikte olmak şartıyla; ...ağaçlandırma, park ve yeşil alanlar ... spor ... hizmetlerini yapar veya yaptırır.*" ibaresine yer vermektedir. Aynı kanunun 77. maddesi ise "*Belediye; ... spor ... hizmetlerin yapılmasında beldede dayanışma ve katılımı sağlamak, hizmetlerde etkinlik, tasarruf ve verimliliği artırmak amacıyla gönüllü kişilerin katılımına yönelik programlar uygular*" şeklinde düzenlenmektedir. Yine 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu, spor ve serbest zamanı değerlendirme faaliyetlerine ilişkin olarak 7. maddesinde "*spor, dinlenme ve eğlence yerleri ile parkları yapmak*" ibaresine yer vermektedir. Türkiye'de yerel yönetimleri düzenleyen yasal belgeler incelendiğinde spor ve serbest zamanı değerlendirme hakkını kentlilere

sunma görevi il ve ilçe düzeyindeki her yerel yönetim birimine tanınmıştır. Yerel yönetim birimlerinin performanslarına bağlı olarak spor ve serbest zamanı değerlendirme faaliyetlerine ilişkin tesislerin halka arzı her iki kademede de çeşitlilik gösterebilmektedir. Ancak yetki bakımından ‘merkezleşmiş yerelleşmenin’ hâkim olduğu bir sürecin sonucu, idari ve mali kapasitesi itibarıyla bu faaliyetlere ilişkin alanların planlamasında büyükşehir belediyelerinin ilçe belediyelerine göre daha etkin olduğu gözlemlenmektedir (Andersen, 2008; Şahin, 2012).

5. Spor ve Serbest Zaman Faaliyetlerine Yönelik Politika ve Uygulama Örnekleri

Çalışmanın bu bölümünde uluslararası ve Türkiye özelinde yerel yönetimlerin spor ve serbest zaman faaliyetlerine ilişkin hedef, politika ve uygulama örneklerine yer verilmektedir. Sunulan örnekler karşılaştırmalı bir değerlendirmeyi mümkün kılmaktadır.

5. 1. Uluslararası Örnekler

Yüksek yaşam kalitesine sahip olarak değerlendirilen kentler incelendiğinde dikkat çeken ilk unsurlardan biri, kentteki spor ve rekreasyon alanlarının çeşitli ve yüzölçümü bakımından geniş bir alana sahip olmasıdır. Kentlerin bu yönüyle dikkat çekmesi, kent yönetimlerinin aldığı kararlar ve politikalarıyla yakından ilişkilidir. Husqvarna Urban Green Space Index verilerine göre kişi başına 100 m² yeşil alan düşen ve Avrupa’nın ilk yeşil başkenti olan Stockholm’de 2006 yılında Stockholm Belediye Meclisi tarafından Stockholm Park Programı adında bir eylem planı oluşturulmuştur. Kentteki yeşil alanların geliştirilmesi ve yönetimi için oluşturulan bu eylem planına göre oyun, yürüyüş, güneşlenme vb. mekanların kent sakinlerine en fazla 200 metre mesafede bulunması gerektiği belirtilmiştir (Diler, 2012). Avrupa’nın diğer bir yeşil başkenti olan Kopenhag’da ise kent nüfusunun %80’i yeşil alana en fazla 300 metre mesafede yaşamaktadır. Kopenhag’da parklar, serbest zamanın geçirildiği ortak bir bahçe ve kentin en önemli konaklama alanları olarak kabul edilmektedir. Kent yönetimi, yeşil alan yaratma konusunda gönüllü olan vatandaşların girişimlerini destekleyecek projeler gerçekleştirmektedir. Bunun yanı sıra kentteki yeşil alanlarının geliştirilmesi ve sürdürülmesi için 2004 yılında ‘Yeşil Kopenhag Park Politikası’ ve 2007 yılında ‘Eko-Metropol Kopenhag 2015 Vizyonu’ oluşturulmuştur (Yener, 2012). Nüfusunun %98’inin yeşil alanlara 300 metre ve daha altında bir mesafede yaşadığı Oslo’da ise kamu ve özel yeşil alanlar arasında ayırım yapılmamaktadır. Belediye tarafından düzenlenen yeşil alanlar, mülkiyeti ne olursa olsun halkın erişimine açıktır (Avrupa Komisyonu, 2017, s. 2). Yeşil alan ve rekreasyon alanlarına ilişkin bir diğer önemli örnek ise Almanya’nın Essen kentidir. Essen’in su yollarına ilişkin eylem planı, yeşil yol ağı planı ve ulaşım sisteminde bisiklet yollarına verdiği önem ile Avrupa’nın yeşil başkentleri arasında yer bulmayı başarmıştır. Kentin %53’ünü yeşil ve açık alanların oluşturduğu Essen’in Ruhr bölgesini kapsayan entegre politikaları, kent nüfusunun yarısının yeşil yol ağına ulaşabilmesini mümkün kılmıştır (Avrupa Komisyonu, 2015). Irmak ve Avcı (2019), Avrupa Yeşil Başkentlerinin yeşil alan politikalarını incelediği çalışmasında her bir kentin yeşil alan ağı oluşturma veya var olanı koruyup geliştirmeye yönelik çok sayıda politikalar uyguladığını belirtmektedir.

2021 Avrupa Yeşil Başkenti, Finlandiya’nın bir kenti olan Lahti incelendiğinde ise spor ve serbest zaman faaliyetlerine yönelik farklı ve çarpıcı uygulamalara sahip olduğu gözlemlenmektedir. Avrupa Birliği vizyonuna paralel olarak, kentte spor faaliyetleri karbon nötr politikalarına hizmet eden bir dönüşüm içerisine girmiştir. Kentin buz hokeyi takımı olan Lahti Pelicans, stadyumunu yenilebilir enerji ile soğutmaya başlamış, deplasman müsabakalarında havayolunu kullanmayı bırakmış ve seyahatlerinde sürdürülebilir yakıtla çalışan otobüs tercih etmeye başlamıştır. Kentteki serbest zaman faaliyetlerinde ise çocukların çevre bilincini arttırmaya yönelik gönüllülük esasına dayanan ‘çevre dadı’ları dikkat çekmektedir. Çevre dadıları ile kentteki serbest zaman faaliyetleri hem eğitici hem de bilinçlendirici bir faaliyet olmaya başlamıştır (Steensig, 2021).

Avrupa İstatistik Ofisi (bknz. EUROSTAT, 2021) tarafından gerçekleştirilen ve katılımcılara yöneltilen ‘kentinizdeki spor imkânlarından ne kadar memnunsunuz?’ sorusuna verilen cevaplarda en memnun olan kent Reykjavík olarak belirlenmiştir. Reykjavík kentinin spor politikaları incelendiğinde 2013 ve 2016 yıllarında revize edilen, 2006 yılında belediye meclisi tarafından kabul edilen Reykjavík Kenti İnsan Hakları Politikası olduğu gözlemlenmektedir. Bu belgede spor ve serbest zaman faaliyetlerinin eşitlik ilkesi çerçevesinde sunulması vurgulanmaktadır. Bunun yanı sıra İzlanda’da spor ve serbest zaman faaliyetlerine ilişkin tesislerin inşası yerel yönetimlerin sorumluluğuna bırakılmıştır. 2019 Spor Politikasında ise yerel yönetimlerin sporun alt yapısı, okullarda fiziki aktivite ve yeşil alanlar ile ilgili tedbirler alması gerektiği belirtilmektedir (The City of Reykjavík’s Human Rights Policy, 2016). Hollanda, Fransa, Yunanistan, Danimarka gibi ülkelerde de spor tesislerinin inşası ve işletme masrafları büyük ölçüde yerel yönetimlere aittir. Bu ülkelerde spor tesislerine ilişkin şirketleşmeler görülebilmektedir. Aynı zamanda spora teşvik edici projeler ve STK’lar ile iş birliği içerisinde olmak spor politikalarının yürütülmesinde tercih edilen süreçler arasındadır. Amerika Birleşik Devletleri ve Kanada’da yine tesis inşası ve işletmesi yerel yönetimlere ait iken gençlere yönelik yerel ligler düzenlemek, eğitimlere rehberlik ve liderlik etmek yerel yönetimlerin faaliyetleri arasındadır (Zengin ve Öztaş, 2008).

Yerel ölçekli belgeler incelendiğinde bunların, uluslararası ve bölgesel belgelerin ışığında ancak daha somut politikalarla şekillendiği gözlemlenmektedir. Belgelerde birbirleriyle ilişkili olarak erişebilirlik ve eşitlik ilkeleri ön plana çıkmaktadır. Yeşil alanların yaşam alanlarına belirli bir mesafenin üzerinde olmaması, yerel yönetimlerin yeşil alanların korunması ve arttırılmasına yönelik destekleyici politikaları, her kesimin ihtiyacına yönelik programların uygulanması ve yerel organizasyonların gerçekleştirilmesi yerel yönetimlerin idari ve mali anlamda bu alanda en yetkili birimler olduğunu göstermektedir.

5. 2. Türkiye’den Örnekler

Türkiye’de spor ve serbest zamanı değerlendirmeye hakkının temin edilmesine ilişkin en yetkili iki birim Gençlik ve Spor Bakanlığı ve Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı’dır. Gençlik ve Spor Bakanlığı, tesisleşme, spor eğitimi ve federasyon yapılanmalarında; Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı ise kent planlaması, yeşil alan politikaları ve rekreasyon alanlarının temininde etkili birimlerdir. Bu iki birimin, yerel birimlerden ziyade bu hizmet türünde ön plana çıkmasının sebebi, Türkiye’de yerel yönetimlerin sahip olduğu idari ve iktisadi özerklikle yakından ilişkilidir. Bu durum büyük yatırımlar gerektiren tesisleşme konusunda Türkiye’yi Avrupa’nın en yeni ve modern tesislerine sahip ülkelerinden biri olarak kılsa da spor alanında uzman eğitmen ve lisanslı sporcu sayısı bakımından gelişmeye ihtiyaç duyan bir konumdadır. Bu nedenle Gençlik ve Spor Bakanlığı’nın 2021 yılı itibarıyla sloganı ‘erişebilirlik’ olmuştur. Zaman, mekân, tesis bakımında her kesime erişebilmek Bakanlığın ana hedeflerinden biri olmuştur (Kasapoğlu, 2021). Gençlik ve Spor Bakanlığı’nın, bir başka önemli projesi ise Milli Sporcu Bursu’dur. Bu burs ile son dört yıl içerisinde belirli alanlarda başarısını belgelendiren milli sporculara vakıf üniversitelerinde belirli alanlarda eğitim-öğretim hayatı boyunca %100 burs imkânı tanınmaktadır (Gençlik ve Spor Bakanlığı, 2021). Bu proje, özellikle gençlerin spor hakkına eğitim hakkını ihmal etmeden erişmesini mümkün kılmaktadır.

Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı ise millet bahçeleri projeleri ile serbest zamanı değerlendirme hakkına yönelik ciddi bir katkı sunmaktadır. 2023 yılına kadar 81 ile 81 milyon metrekare millet bahçesi hedefi bunu kanıtlar niteliktedir (Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2019). 2021 yılı itibarıyla 22 ilde 6 milyon 383 bin 643 metrekarelik 35 millet bahçesinin açılışını gerçekleştirilmiş, 19 ilde 2 milyon 900 bin 477 metrekarelik alanda yapılan 26 millet bahçesi açılışa hazır hale getirilmiş, 47 ilde 11 milyon 387

bin 557 metrekaarelik alanda 84 millet bahçesinin yapım faaliyetleri devam etmektedir (Turapoğlu, 2021).

Türkiye’de spor ve serbest zamanı değerlendirme hakkına yönelik dünyaya örnek gösterilebilecek nitelikte yerel uygulamalar ve örnekler mevcuttur. Ancak bu uygulama ve örnekler ağırlıklı proaktif bir yaklaşımdan ziyade reaktif yaklaşımın bir ürünüdür. Bu yaklaşım, Tablo 1’de belirtilen etkinlik ve verimlilik ilkeleri ile ters düşebilmektedir. Bu tespiti yönelik örnek vermek gerekirse “Yerel halkın spor tesisleri ve faaliyetleri ile özdeşleşebilmesi, onları sahiplenme duygusunu teşvik edebilmesi ve böylece vandalizmi ve suçluluğu azaltabilmesi...” ilkesine yönelik 2010 yılında Zeytinburnu’nda çarpıcı bir olay yaşanmıştır. Zeytinburnu Belediyesi tarafından bir mobil buz pisti kurulmuş ve "Doğaya destek sizden, buz pateni biletiniz bizden" sloganı ile geri dönüştürülebilir atık getiren herkese bu pistte kayma imkânı verilmiştir. Pist kurulduktan sonra bazı sorunlu, kimi madde bağımlısı, amacı olmayan gençler piste zarar vermeye ve orada kayanları rahatsız etmeye başlamıştır. Başarısız sonuçlanan çeşitli çözüm yollarına başvuran belediye yetkilileri çözümü, kullanım saatleri dışında pisti bu gençlere tahsis edip aynı zamanda onları pistin güvenliğinden sorumlu tutarak bulmuştur. Bir süre sonra gençlerin pistteki hırsları ve güçlü yapısını fark eden belediye yetkilileri, hiçbiri buz hokeyi bilmemesine rağmen, bu gençlerle bir buz hokeyi takımı kurmuştur. Bu takım, 2014-2018 yılları arasında dört kere üst üste Türkiye Buz Hokeyi Süper Lig şampiyonu olmuştur (Aydın, 2019; Daily News, 2013; Milliyet, 2013). Bu olay pek çok gence ilham olurken aynı zamanda 2019 yılında Tek Yürek isimli bir dizinin konusunu oluşturmuştur. Yine, 2017 yılında yapımına başlanan Türkiye’nin en büyük buz pistinin Zeytinburnu’nda inşa edilmesine vesile olmuştur (Zeytinburnu Belediyesi, 2020).

Türkiye’de yerel yönetimlerin spor ve serbest zamanı değerlendirme faaliyetlerine yönelik politika ve uygulamaları son yıllarda farklı kesimlere ve branşlara göre çeşitlilik göstermeye başlamıştır. Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, ‘Kocaeli Anne Şehir Projesi’ ile kadınlara yönelik egzersiz programları ve sağlık taramaları gerçekleştirilmektedir. Bu proje, spor hakkı ve sağlık hakkının ilişkisini de ortaya koymaktadır. Ankara iline bağlı Altındağ Belediyesi’nin ise üniversite öğrencisi gençlere yönelik bir projesi bulunmaktadır. Proje kapsamında, üniversite sınavını kazanan gençlere ilçedeki belirli yüzme havuzu ve belirli müzeleri belirli bir süre boyunca ücretsiz faydalanma imkânı sunulmuştur. Bu proje örneği de spor ve eğitim ilişkisini ortaya koymaktadır. Trabzon Büyükşehir Belediyesi, su sporları alanındaki altyapı çalışmaları ile dikkat çekmektedir. İlde bir ilk olan bu çalışmalar, futbol ile özdeşleşen Trabzon’un farklı spor alanlarında da gelişim gösterdiğini ortaya koymaktadır. Aynı zamanda bu tesisleşme faaliyetlerinde Gençlik ve Spor Bakanlığı ile gerçekleştirdiği iş birliği, spor politikaları alanında iş birliği ve koordinasyonun önemini göstermektedir. Spor alanındaki projelerin hitap ettiği bir başka grup ise belediye personelidir. Niğde Belediyesi, Dünya Jimnastik Haftası kapsamında “İşyeri Egzersizleri Projesi” ile masa başında çalışan personelinin, spor yaparak günü zinde ve sağlıklı geçirmesini hedeflemiştir (belediyelerspor.com, 2021).

Bu örneğin dışında Türkiye’de ilgili yerel yönetimin adını taşıyan çeşitli branşlarda spor kulüpleri bulunmaktadır (bknz. Büyükşehir Belediyesi Erzurum Spor, Merkezefendi Belediyesi Denizli Basket, Kastamonu Belediyesi Hentbol). Kulüplerin yerel yönetim birimlerinin adını taşıması, mali açıdan destekten öte bir konumda olduğunu da göstermektedir. Yerel yönetimler, bireysel alanda da destekte bulunmaktadır. Örneğin, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Spor Kulübü, Tokyo Yaz Olimpiyat ve Paralimpik Oyunları’nda ülkemizi temsil etmek üzere 22 sporcu göndermiş bu sporcular, taekwondo, güreş, judo, karate, badminton, atletizm, para yüzme, para okçuluk ve para taekwondo branşlarında Türkiye’yi temsil etmiştir (İBB, 2021). Bu örnekler itibarıyla Türkiye’de AKŞ’nin “...yüksek standarttaki sporcuların rekabet ve antrenman ihtiyaçlarına hizmet etmek için bazı temel spor tesislerini belirlemesini ve uygun şekilde donatmasını ...” düzenlemesine uygun politika ve uygulamalar gerçekleştirildiğini göstermektedir. Ancak diğer yandan Ağılönü ve Mentugay’ın (2009) gerçekleştirmiş olduğu bir

araştırmada rekreatif etkinliklerdeki en önemli yetersizliği tespit etmeye yönelik verilen cevapların başında güvenlik ve ulaşım yer almaktadır. Bir kent yönetiminin başarı kriterlerinden biri de kamusal alanların kolluk kuvvetleri olmadan kendi güvenliğini temin edebilmesidir (Tekeli, 2021). AKŞ ve diğer ilgili şartlarda sporun şiddeti ve vandalizmi azaltıcı etkisi üzerinde durulmaktadır. Yukarıda değinilen örnek ve araştırma Türkiye’de bu alandaki politikaların temininde yapısal boyutların yanı sıra sosyal boyutların da önemsenmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

5. 3. Uluslararası Örnekler ve Türkiye Örnekler Karşılaştırılması

1990’lı yılların sonunda Avrupa merkezli kentleşme süreçlerinde kent hakkı gündem olmaya başlarken Türkiye’nin kentleşme dinamikleri farklı seyretmiştir. 1980’li yıllarla birlikte kentsel nüfusun kırsal nüfusa üstün gelmeye başlamasıyla, hızlı ve kontrolsüz yapılaşma kentsel bölgelerde spor ve serbest zamanı değerlendirme faaliyetlerine yönelik alanların bir hak niteliğinde yer bulamamasına neden olmuştur. 2000’li yıllarda hem merkezi yönetim hem de yerel yönetimler tarafından spor ve serbest zaman değerlendirme faaliyetlerine ilişkin tesisleşme konusunda ciddi ilerleme yaşansa da (bknz. Kasapoğlu, 2019) yapı ağırlıklı kentleşmenin önüne geçememiştir. Salihoğlu ve Türkoğlu (2016, s. 217), İstanbul özelinde yapmış olduğu bir araştırmada bu tespiti doğrular nitelikte bulgular sunmaktadır.

AKŞ, 1992 yılından beri imzaya açık olsa da Türkiye’den Şart’a imza koyan belediye sayısı net olarak bilinmemektedir. Ancak 2005 yılında Bursa Nilüfer Belediyesi’nin Şart’a imza koymak için belediye meclis gündemine aldığı ve İçişleri ve Dışişleri Bakanlığı’nın görüşüne sunulduğu (T. C. Nilüfer Belediyesi Meclis Kararı, 2005) ve 2015 yılında İzmir Buca Belediyesi’nin meclis kararı ile Şart’a imza koyduğu bilinmektedir (T.C. Buca Belediyesi Meclis Kararı, 2015). Bunun dışında bazı belediye ve belediye birliklerinin şartı gündemlerine aldıkları da gözlemlenmektedir (Acar, 2004; MBB, 2012). Türkiye özelinde kent yöneticilerinin kentli haklarına duyarsız kaldığı konusundaki eleştiriler (bknz. Pektaş ve Akın, 2010, s. 46) de göz önünde bulundurulduğunda yerel yönetimlerin bu hakkı sağlama konusunda daha fazla somut adım atma ihtiyacı hissedilmektedir. Sahip olduğu yetki, bütçe ve insan kaynağı boyutlarıyla merkezi yönetimlerin konuya ilişkin ciddi bir açığı kapattığı belirtilebilir. Özellikle 2000’li yıllarla birlikte Avrupa Birliği üyeliği hedefiyle gerçekleştirilen yasal ve yönetsel reformlar bu bağlamda ciddi katkılar sağlamıştır (Pektaş ve Akın, 2010, s. 46). Ancak yerel yönetimlere yeterince aktarılamayan yetki ve bütçe uygulama bakımından da konunun merkezi yönetimin ağırlıkta olduğunu göstermektedir. Örneğin, Cumhurbaşkanlığı himayesinde millet bahçelerinin ülke genelinde yaygınlaştırılmasına ayrı bir önem verilmiştir. Dönemin Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Mekânsal Planlama Genel Müdürlüğü tarafından Millet Bahçeleri Rehberi hazırlanmıştır (bknz. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2020).

Türkiye özelinde spor ve serbest zaman değerlendirme faaliyetleri yetkiler ve uygulamalar kapsamında AKŞ bağlamında değerlendirildiğinde pek çok yerel hizmette gözlemlenen yerindenlik, yönetişimci karar alma, mekânın ruhu gibi hususlar bu konuda da geçerliliğini korumaktadır. Bu tür yerel hizmetlerin merkezi yönetim, büyükşehir belediyesi ve ilçe belediyesi sorumluluk ve faaliyet alanına girmesi Tablo 1’de paylaşılan değerlerin hayata geçirilmesi konusunda uyumluluk göstermemektedir. Her birimin konuya ilişkin sorumluluğu olması bir avantaj gibi görünse de bu tür hizmetlerin yerele en yakın birim tarafından yürütülmemesi yerel ihtiyaçların, yerele özgü durumların ve koordinasyonun ihmal edilmesine neden olmaktadır. Konuya bütüncül bir şekilde yaklaşılmasının etkisi veriler bazında da gözlemlenebilmektedir. Spor ve serbest zamanı değerlendirme faaliyetlerine yönelik tesislere ilişkin net bir veri seti bulunmamaktadır. İlgili tesisler hem merkezi yönetim tarafından hem büyükşehir belediyesi tarafından hem de ilçe belediyesi tarafından inşa edilmiş olabilir. Her üç birimden gelen veriler ile oluşturulan sağlıklı bir veri seti veya rapor bulunmamaktadır. Var olan raporlar ise tutarlılık göstermemektedir. Örneğin, 2019 yılında İstanbul Büyükşehir Belediyesi’ne

(İBB) göre İstanbul'da kişi başına düşen yeşil alan miktarı 8,41 m² iken dönemin Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'na göre bu rakam 7,57 m²'dir. Dünya Sağlık Örgütü'nün tavsiye ettiği kişi başına düşen aktif yeşil alan miktarı ise en az 9 m²'dir. Büyükşehir belediyesi ve ilçe belediyesi arasında farklılıklar ise ilçe belediyelerinin faaliyet raporlarında gözlemlenebilir. Örneğin, Üsküdar Belediyesi'nin 2020 yılında paylaşmış olduğu faaliyet raporunda 689.913 m² yeşil alan ilçe belediyesine ait iken ilçe sınırları içerisindeki büyükşehir belediyesi sorumluluğundaki alanlar da dahil edildiğinden bu rakam 4.854.131 m²'ye çıkmaktadır (Üsküdar Belediyesi 2020 Faaliyet Raporu, 2020, s.215). Yine İBB'ye ait Yeşil İstanbul adlı web uygulamasında yalnızca İBB'nin sorumlu olduğu alanlar paylaşılmaktadır (Bknz. <https://yesil.istanbul>).

Brezilya ve Kolombiya'da çalışmanın başında değinilen Henri Lefebvre'nin 'kent hakkı' kavramı toplumsal hareketler tarafından benimsenmiş, STK'lar, bölgedeki bazı yerel ve hatta merkezi yönetimler yol gösterici siyasi-felsefi çerçeveler oluşturmuştur. Bunun sonucu 1997 yılında Kolombiya'da, 2001 yılında Brezilya'da (Fernandes, 2007, s. 204), 2006 yılında Montreal'de ve 2010 yılında Mexico City'de olmak üzere bu hak, toplu kentli hakkını tanıyan bir Kent Yasası ile birlikte anayasada somut bir niteliğe kavuşmuştur. 2021 yılı itibariyle yeni anayasa tartışmalarının yürütüldüğü bir atmosferde Türkiye'de kent hakkı yasal bir statüye kavuşturulabilir.

Sonuç

Spor ve serbest zamanı değerlendirme faaliyetleri, yaşam alanını oluşturan mekânın kırsal ya da kentsel niteliği fark etmeksizin tarih boyunca insanların hayatında yerini ve önemini korumuştur ve korumaktadır. Günümüzde bu faaliyetler, özellikle sanayi devriminden sonra, bireyi fiziksel ve duygusal yönden iyileştiren, sosyal entegrasyonu sağlayan, ekonomik gelir ve yerel kalkınma sağlayan yönleri ile çok boyutlu bir hale gelmiş ve incelemeye değer bulunmuştur. Konunun önemi teoride kalmakla yetinmemiş ve kentli hakkı konusunda temel bir belge olma niteliğine sahip AKŞ'de tüm boyutlarıyla ele alınmıştır. Belge, dayandığı değerler itibariyle spor ve serbest zamanı değerlendirme hakkının kentlilere sunulmasını salt bir hizmetten ziyade sosyal, ekonomik ve demokratik boyutları da sürece dahil ederek mümkün olduğunca yerelden temin edilmesini ortaya koymaktadır.

Kentlilerin sahip olduğu haklar göz önünde bulundurulduğunda, spor ve serbest zamanı değerlendirme hakkı, diğer haklar arasında kişisel motivasyonun en etkili olduğu hak türünden birisidir. Kentli kaynaklı bir motivasyonun bulunmaması konu ile ilgili tesislerin, organizasyonların ve yatırımların âtil kalmasına neden olabilir. Bu bağlamda, AKŞ'nin dayandığı değerlerin kent hayatında ve yönetiminde yer bulması daha sağlıklı kentler inşa edilmesinde etkili olacaktır. Bu yönüyle bu hakkın temininde yerel yönetimlerin rolü oldukça büyüktür. Her kentten spor ve serbest zamanı değerlendirme alışkanlıkları farklılık gösterebilir. Bu farklılıklara yönelik tanınan hak ise en iyi şekilde halka en yakın yönetim birimi tarafından belirlenebilir.

Türkiye'de söz konusu spor ve serbest zamana ilişkin politikalar ve uygulamalar incelendiğinde bu hakkın temininde merkezi yönetimin ağırlığı hissedilmektedir. Spor ve serbest zaman değerlendirme faaliyetlerine ilişkin herhangi bir politika ve eylemde AKŞ referans alınsın veya alınmasın salt bir hizmet anlayışından ziyade yerelin dinamiklerine uygun tercihlerde bulunulması önem arz etmektedir. Kent yönetimlerinin, yaş, yetenek ya da gelirine bakılmaksızın tüm kentlinin çeşitli spor ve eğlence tesislerine erişim hakkının temin edilmesini sorumluluğunu üstlenmesi gerekmektedir. Bunu yaparken, yerel faktörlerin göz önüne alınması, kent estetiğinin temin edilmesi, yönetişimci bir yaklaşım sergilenmesi, sosyal uyum ve entegrasyonun temin edilmesi, eğitsel faaliyetlerin yürütülmesi ve yerel kalkınmaya katkı sağlar nitelikte olmasına özen gösterilmelidir.

Bu makale, spor ve serbest zamanı değerlendirme faaliyetlerini bir kentli hakkı perspektifinden incelemektedir. Gelecekteki çalışmalar için bu hakkın kent mekânında ne ölçüde

temin edilebildiği nicel verilerle karşılaştırmalı olarak incelenebilir. Bu noktada kentte kişi başına düşen rekreasyon alanı, kişi başına düşen yeşil alan, kentlilerin zamanının ne kadarını bu faaliyetlere ayırdığı ve bu alanların hanelere/mahallere uzaklığı incelenebilir. Nitel boyutunda ise kentlilerin bu haklara ne ölçüde sahip olduğuna dair algısını ölçmek yerel yönetimlerin araştırma birimleri ile gerçekleştirilebilir. Bunların ötesinde, kentli haklarını düzenleyen belgeler detaylı olarak incelenebilir ve Türkiye kentleri için bir kentli haklarını güvence altına alan bir belge hazırlığına yönelik çalışmalar ve konferanslar düzenlenebilir.

Kaynakça

- 5216 Sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu. (2004). *T. C. Resmî Gazete* (25531, 23.07.2004).
- 5393 Sayılı Belediye Kanunu. (2005). *T. C. Resmî Gazete* (25874, 13.07.2005).
- A. T. Kearney. (2020). *2020 Global Cities Report*. <https://www. Kearney.com/documents/20152/60890709/Global+Citiesnew+priorities+for+a+new+world.pdf/d908884f-b786-a49b-ffed-1c08735603fd?t=1605556218569> (Erişim Tarihi: 07.07.2021).
- Acar, İ. H. (2004). “Avrupa Kentsel Şartı” Işığında Ulaşım ve Hareketlilikte İzmir’de Uygulanan Bütüncül Yaklaşım. *Türkiye Mühendislik Haberleri*, 429. <https://www.imo.org.tr/resimler/ekutuphane/pdf/190.pdf> (Erişim Tarihi: 07.07.2021).
- ACHPER (1980). *Australian council for health, physical education and recreation/royal Australian institute of parks and recreation. recreation working paper*, Adelaide: ACHPER Publications.
- Ağlönü, A. ve Mentugay, S. (2009). Yerel yönetimlerde rekreasyon hizmetleri ve model belirleme. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 6(2), 160-176.
- Akın, İ. F. (1968). *Temel hak ve özgürlükler*. İstanbul: Fakülteler Matbaası.
- American Recreation Coalition. (2000). *Outdoor recreation in America 2000: addressing key societal concerns*. Washington, D.C.: Roper Starch.
- Andersen H. T. (2008). The Emerging Danish government reform – centralized decentralization, *Urban Research ve Practice*, 1(1), 3-17.
- Avrupa Birliği. (2007). *White paper on sport*. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52007DC0391&from=EN> (Erişim tarihi: 05.07 2021).
- Avrupa Komisyonu. (2015). *The city of Essen, Essen application for European green capital award*. <https://ec.europa.eu/environment/europeangreencapital/applying-for-the-award/2017-egca-applicant-cities/index.html> (Erişim tarihi: 05.07.2021).
- Avrupa Komisyonu (2017). *The city of Oslo, Oslo application for european green capital award*. <http://ec.europa.eu/environment/europeangreencapital/winning-cities/2019-oslo/oslo-2019-application/> (Erişim tarihi: 05.07.2021).
- Avrupa Konseyi. (1992). *European urban charter*. <https://rm.coe.int/168071923d> (Erişim tarihi: 05.07.2021).
- Avrupa Konseyi. (2001). *European sport charter*. <https://rm.coe.int/16804c9dbb> (Erişim tarihi: 05.07.2021).
- Avrupa Konseyi. (2009). *European urban charter II: manifesto for a new urbanity*. Strasbourg: Avrupa Konseyi Publishing.
- Aydın, M. (2019, 7 Şubat). *Twitter Dizisi*, Erişim adresi: <https://twitter.com/murataydintr/status/1093459420883890177>

- Bakar, O. (2019). İslami tıp ve halk sağlığı sistemi. (A. Akpınar, Çev.), H. Ateş (Çev. Ed.), *İslam medeniyeti ve modern dünya içinde* (ss. 137-62). İstanbul: İnsan Yayınları.
- Belediyelerspor. (2021). *Spor projeleri*. <http://belediyelerspor.com/category/spor-projesi/> (Erişim tarihi: 05.07.2021).
- Brajša-Žganec, A., Merkaš, M. ve Šverko, I. (2010). Quality of life and leisure activities: how do leisure activities contribute to subjective well-being? *Social Indicators Research*, 102(1), 81–91.
- Birleşmiş Milletler. (1948). Universal declaration of human rights. <https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights> (Erişim tarihi: 05.07.2021).
- Birleşmiş Milletler. (1995). Pekin deklarasyonu ve eylem platformu. <https://www.tbmm.gov.tr/komisyona/kefe/docs/pekin.pdf> (Erişim tarihi: 05.07.2021).
- Birleşmiş Milletler. (1979). The convention on the elimination of all forms of discrimination against women (CEDAW). <https://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/> (Erişim tarihi: 05.07.2021).
- Caldwell, L. L. ve Witt, P. A. (2011). Leisure, recreation, and play from a developmental context. *New Directions for Youth Development*, (130), 13–27.
- Comte, A. (1875). *System of positive polity, II. Volume*. London: Longman, Green and Co.
- Çevre ve Şehircilik Bakanlığı. (2020). *Millet bahçesi rehberi*. <https://webdosya.csb.gov.tr/db/mpgm/eduardosya/milletbahcesirehber.pdf> (Erişim tarihi: 05.07.2021).
- Daily News. (2003). Istanbul district turns street kids into hockey players. <https://www.hurriyetdailynews.com/istanbul-district-turns-street-kids-into-hockey-players-39829> (Erişim Tarihi: 05.07.2021).
- Diler, G. (2012). Avrupa Birliği'nin ilk yeşil başkenti Stockholm. *EKOYAPI Dergisi*, 9, 90-94.
- Durkheim, E. (1960). *The division of labour in society*. New York: Macmillan.
- EUROSTAT. (2021). Sport facilities perception survey results. <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do> (Erişim tarihi: 05.07.2021).
- Fernandes, E. (2007). Constructing the “right to the city” in Brazil. *Social and Legal Studies*, 16(2), 201–219.
- Friedmann, J. (1986). The world city hypothesis. *Development and Change*, 17(1), 69–83.
- Gençlik ve Spor Bakanlığı. (2021). *Milli sporcu bursu*. <https://millisporcubursu.gsb.gov.tr/Sayfalar/3727/3724/i-classfas-fa-edit-i-basvuru.aspx> (Erişim tarihi: 05.07.2021).
- Harvey, D. (2008). The right to the city, *New Left Review*, (53), 23-40.
- Herkes İçin Spor Federasyonu. (2021) *Kurumsal – Herkes için spor*. <https://www.his.gov.tr/herkes-icin-spor#> (Erişim tarihi: 05.07.2021).
- Husqvarna Urban Green Space Index (2021). *Quantifying the greenness of global cities*. <https://www.hugsi.green> (Erişim tarihi: 05.07.2021).
- Hurd, A. ve Anderson, D. (2011). Park and recreation professional's handbook. <https://us.humankinetics.com/blogs/excerpt/definitions-of-leisure-play-and-recreation> (Erişim Tarihi: 05.07.2021).

- IESE Business School, University of Navarra (2020). *Cities in motion*. <https://www.iese.edu/faculty-research/cities-in-motion/> (Erişim Tarihi: 05.07.2021).
- İrmak, M. A. ve Avcı, B. (2019). Avrupa yeşil başkentlerin yeşil alan politikalarının incelenmesi. *Nevşehir Bilim ve Teknoloji Dergisi, ENAR Özel Sayı*, 1-19.
- İBB. (2021). *İstanbul Büyükşehir Belediyesi spor kulübü 22 sporcu ile Tokyo'da!* <https://www.ibb.istanbul/arsiv/38014/istanbul-buyuksehir-belediyesi-spor-kulubu-22> (Erişim tarihi: 5.07.2021).
- Keleş R. (1972). *Şehirciliğin kuramsal temelleri*. Ankara: Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.
- Kelly, J. R. ve Freysinger, V. (2000). *Leisure identities and interactions-leisure and recreation studies*. London: George Allen.
- Kapani, M. (1993). *Kamu hürriyetleri*. Ankara: Yetkin Yayınları.
- Kasapoğlu, M. M. (2021). Spor, gençlik, tesisleşme. *beIN SPORTS Türkiye Youtube Kanalı*. https://www.youtube.com/watch?v=AiL_PhA4CD0 (Erişim tarihi: 5.07.2021)
- Kılbaş Köktaş, Ş. (2004). *Rekreasyon ve boş zamanları değerlendirme*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Lefebvre, H. (1968). *Le droit à la ville*. Paris: Anthropos.
- Lefebvre, H. (1996). *The right to the city. writing on cities* içinde (s. 147-159). (E. Kofman ve E. Lebas, Çev. ve Ed.). Malden ve Oxford: Blackwell Publishers.
- Lefebvre, H. (2013). *Kentsel devrim*. (Selim Sezer, Çev.). Ankara: Sel Yayıncılık.
- Leung, L. ve Lee, P. S. N. (2005). Multiple determinants of life quality: the roles of internet activities use of new media, social support, and leisure activities. *Telematics and Informatics*, 22, 161–180.
- Lloyd, K. M. ve Auld, C. J. (2002). The role of leisure in determining quality of life: issues of content and measurement. *Social Indicators Research*, 57, 43–71.
- Marx, K., Engels, F. (2013). *Alman ideolojisi* (2. Baskı). Çeviren: T. Ok ve O. Geridönmez. İstanbul: Evrensel Basım Yayın.
- Kasapoğlu, M. (2019). *Bakan Kasapoğlu: "Türkiye'de spor tesisleşmesi, Avrupa ve dünyanın ilerisinde"*. <https://www.haberler.com/bakan-kasapoglu-turkiye-de-spor-tesislesmesi-11844531-haberi/> (Erişim Tarihi: 05.07.2021).
- McKenzie R. D. (1925). The ecological approach to the study of human community, *The city* içinde. Chicago and London: The University of Chicago Press.
- McCormick, B. ve McGuire, F. (1996). Leisure in community life of older rural residents. *Leisure Sciences*, 18, 77–93.
- Memiş Kartal, P. (2020). Bir hak olarak spor faaliyeti. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 26(2), 537-570.
- MERCER. (2019). *Quality of living city ranking 2019*. <https://mobilityexchange.mercer.com/Insights/quality-of-living-rankings> (Erişim tarihi: 05.07.2021).
- Milliyet. (2013). *Dün sokaklarda olanlar bugün buz pistinde*. <https://www.milliyet.com.tr/cumartesi/dun-sokaklarda-olanlar-bugun-buz-pistinde-1669426> (Erişim Tarihi: 05.07.2021).
- Mori Memorial Foundation. (2020). *Global power city index, 2020*. http://mori-m-foundation.or.jp/pdf/GPCI2020_summary.pdf (Erişim tarihi: 05.07.2021).

- Obinwanne, C. ve Elsie, A. (2019). Role of leisure and recreation at improving quality of life of workers in tertiary institutions. *International Journal of Development Strategies in Humanities, Management and Social Sciences*, 9(3). 16-34.
- Öner, R. C. ve Osmanoğulları, F. (2017). Kentli haklarına karşı şehir hakkı: farklılıklar, benzerlikler ve eğilimler. *Emek Araştırma Dergisi*, 8(11), 75-98.
- Park, R. E. (1925). The city: suggestions for the investigation of humanbehavior in the urban environment, *The city* içinde. Chicago and London: The University of Chicago Press,
- Park R. E. ve Burgess, E. W. (1921). *Introduction to the science of sociology*. Chicago, Illinois: The University of Chicago Press.
- Pektaş, E. K. ve Akın, F. (2010). Avrupa Kentsel Şartları perspektifinde bir kentli hakkı olarak “katılım hakkı” ve Türkiye. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 7(2), 23-49.
- Sadık, R. (2019). *Gençlik sosyolojisi ve spor*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Salihoğlu, T ve Türkoğlu, H. (2016). İstanbul’daki boş zaman değerlendirme mekanlarının dağılımı üzerine niceliksel bir değerlendirme. *Planlama*, 26(3), 204–218.
- Simmel, G. (2003). *Modern kültürde çatışma*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Steensig, S. L. (2021). European green capital 2021: six climate-friendly ideas to learn from Lahti in Finland. *Euronews*. <https://www.euronews.com/2021/05/31/european-green-capital-2021-six-climate-friendly-ideas-to-learn-from-lahti-in-finland> (Erişim Tarihi: 05.07.2021).
- Şahin, S. Z. (2012). Türk kamu yönetiminde mekân ve ölçek sorununa büyükşehirlerden bir örnek: ilçe belediyelerinin imar planlama yetkileri. *Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı Politika Notu*. https://www.tepav.org.tr/upload/files/1334837631-0.Turk_Kamu_Yonetiminde_Mekan_Ve_Olcek_Sorununa_Buyuksehirlerden_Bir_Ornek_I_lce_Belediyelerinin_Imar_Planlama_Yetkileri.pdf (Erişim tarihi: 05.07.2021).
- Şentuna, B. (2021). Boş zamanlar sosyolojisi. *İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi Açık Ders Kaynağı*. <http://webcast.istanbul.edu.tr/Mediasite6/Play/54bd913726b5461bae5d31c377384c6a1d> (Erişim tarihi: 05.07.2021).
- T. C. Buca Belediyesi 463 Karar No’lu Meclis Kararı. (2015). *Buca Belediyesi Meclis Kararları*. (01.05.2015)
- T.C. Nilüfer Belediyesi 280 Karar No’lu Meclis Kararı. (2005). *Nilüfer Belediyesi Meclis Kararları*. (01.05.2015)
- Tekeli, İ. (2014). Kent, kentli hakları, kentleşme ve kentsel dönüşüm. İstanbul: Tarih Vakıf Yurt Yayınları.
- Tekeli, İ. (2021). *Marmara Urban Forum’da gerçekleştirilen Keynote konuşması*, İstanbul, Marmara Urban Forum.
- The City of Reykjavík’s Human Rights Policy. (2016). *Human rights policy*. (Erişim tarihi: 05.07.2021).
- Torkildsen, G. (2002). *Leisure and recreation management*. Londra: Routledge Publish.
- Tönnies, F. (1956). *Community and society*. Michigan: Michigan State University Press.
- Turapoğlu, Z. A. (2021). Türkiye'nin çehresini değiştirecek millet bahçelerinden yapımı tamamlananlar Dünya Çevre Gününde açılacak. *Anadolu Ajansı*. <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/turkiyenin-cehresini-degistirecek-millet-bahcelerinden-yapimi-tamamlananlar-dunya-cevre-gununde-acilacak/2263657> (Erişim Tarihi: 05.07.2021).

- Türkiye İstatistik Kurumu. (2016). *Zaman kullanım araştırması mikro veri seti, 2014-2015*. Yayın No: 4426. Ankara: TÜİK Bilgi Dağıtım Grup Başkanlığı.
- Türk Dil Kurumu. (2021). *Boş*. <https://sozluk.gov.tr> (Erişim tarihi: 05.07.2021).
- Türk Dil Kurumu. (2021). *Rekreasyon*. <https://sozluk.gov.tr> (Erişim tarihi: 05.07.2021).
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası. (1982). *Resmî Gazete* (17863, 09.11.1982).
- Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2019). *On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023)*. https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2019/11/ON_BIRINCI_KALKINMA-PLANI_2019-2023.pdf (Erişim tarihi: 05.07.2021).
- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO). (1978). *UNESCO international charter of physical education and sport*. http://www.unesco.org/education/pdf/SPORT_E.PDF (Erişim Tarihi: 06.07.2021).
- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO). (2014). *UNESCO international charter of physical education, physical activity and sport*. <http://unesdoc.unesco.org/images/0023/002354/235409e.pdf> (Erişim Tarihi: 06.07.2021).
- Üsküdar Belediyesi. (2020). *2020 faaliyet raporu*. <https://www.uskudar.bel.tr/userfiles/files/kitaplar/2020-FaaliyetRaporu.pdf> (Erişim Tarihi: 06.07.2021).
- Wang, W. C., Wu, C. C. ve Wu, C. Y. (2013). Early-life outdoor experiences and involvement in outdoor recreational activities in adulthood: a case study of visitors in Da-keng, Taiwan, *Journal of Quality Assurance in Hospitality and Tourism*. 14(1-2), 66-80.
- Weber, M. (2010). *Şehir* (9. Baskı). (M. Ceylan, Çev.) İstanbul: Bakış Yayınları.
- Vurgun, Ş. ve Çelik, S. (2020). Sosyal Devlet ve Sosyal Haklar Bağlamında Bir İnsan Hakkı Olarak “Spor Yapma Hakkı”. Y. Öntürk (Ed). *Spor Bilimleri Alanında Güncel Araştırmalar* içinde. İzmir: Duvar Yayınları.
- Yener, H. (2012). Avrupa’nın beşinci yeşil başkenti: Kopenhag. *EKOYAPI Dergisi*, 12, 84-86.
- Yıldırım, S. (2020). *Kent ve kent hakkı üstüne*. İstanbul: MBB Kültür Yayınları.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (6. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Zengin, E. ve Öztaş, C. (2008). Yerel yönetimler ve spor. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 55, 49-78.
- Zeytinburnu Belediyesi. (2020). *Türkiye’nin En Büyüğü Olacak...* <https://www.zeytinburnu.istanbul/Haberler/Istanbulun-en-buyugu-olacak> (Erişim Tarihi: 05.07.2021).

ETİK ve BİLİMSEL İLKELER SORUMLULUK BEYANI

Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara ve bilimsel atıf gösterme ilkelerine riayet edildiğini yazar beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi’nin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk makale yazarlarına aittir.